

Xây dựng và bồi dưỡng phẩm chất, đạo đức nghề nghiệp cho sinh viên ngành Báo chí tại Trường Đại học Hạ Long qua Học phần “Văn học Trung đại Việt Nam”

Nguyễn Thị Minh Thái*

*Trường Đại học Hạ Long

Received: 13/4/2024; Accepted: 25/4/2024; Published: 6/5/2024

Abstract: The foundation of a stable and healthy journalism is the qualifications and courage of the writer. President Ho Chi Minh - founder, mentor, and teacher of Vietnamese journalism affirmed: "When talking about journalism, we must first talk about journalists." To do so, each journalist needs to build and foster professional courage in a sustainable way right from the time they are in school in all modules. This article addresses the role and orientation of teaching the Vietnamese Medieval Literature module in the issue of forming and fostering the ideology, out-look on life, and courage of journalists in modern society.

Keywords: Building, fostering, moral qualities, students, journalism, Vietnamese Medieval Literature

1. Đặt vấn đề

Trong thời đại kỹ thuật và chuyển đổi số mạnh mẽ, các nhà báo có nhiều cơ hội phát triển nghề nghiệp nhưng cũng đứng trước không ít thách thức. Bên cạnh nhiều thành công nổi bật, thúc đẩy sự phát triển kinh tế, văn hoá, xã hội thì nhiều nhà báo đã không còn giữ được “mắt sáng, lòng trong, bút sắc” (Nguyễn Hữu Thọ). Các hiện tượng như: phản ánh các thông tin thiếu trung thực; có khuynh hướng “thương mại hoá” báo chí; lợi dụng sức mạnh dư luận xã hội để mưu cầu lợi ích riêng... xuất hiện ngày càng nhiều. Điều này làm lung lay niềm tin của nhân dân, ảnh hưởng nguy hại đến sự phát triển kinh tế, chính trị, văn hoá của đất nước.

Trước thời đại mới, muốn phát huy sức mạnh của ngành báo, không có cách nào khác là tăng cường khả năng chiến đấu và “miễn dịch” của đội ngũ báo chí. Trên cơ sở đó, chúng tôi đề xuất các hướng giảng dạy học phần *Văn học trung đại Việt Nam* trên đối tượng sinh viên (SV) ngành Văn học - Báo chí - Truyền thông tại Trường Đại học Hạ Long với mục đích góp phần nâng cao hiểu biết, sự nhận thức về vai trò, trách nhiệm và xây dựng hệ tư tưởng, bản lĩnh nhà báo vững bền và hệ thống.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vai trò của văn học nghệ thuật (VHNT) trong công tác xây dựng phẩm chất, năng lực nói chung và phẩm chất, năng lực cho SV ngành báo chí nói riêng

Văn học và nghệ thuật có vai trò quan trọng trong

việc hình thành và phát triển tư tưởng, hình thành ý chí của con người. Nhân mạnh vai trò giáo dục này, Ăngghen cho rằng, sứ mệnh của VHNT là phải làm sáng rõ tình cảm đạo đức của con người, thông qua các hình thức VHNT, những tình cảm tốt đẹp dễ dàng đi vào lòng người, giúp họ có niềm tin ở tương lai: “chỉ có nền văn học của Tổ quốc mới cho thấy tương lai tươi đẹp” [1;754].

Nhận thức rõ vai trò của VHNT, Đảng ta khẳng định “VHNT là lĩnh vực rất quan trọng... có tác dụng đặc biệt trong việc vun trồng, bồi dưỡng tâm hồn, tình cảm, nhân cách, đạo đức, trí tuệ, bản lĩnh cho các thế hệ con người” (Nghị quyết số 23, ngày 16/6/2008 của Bộ Chính trị (khoá X)). Vì vậy, trong quá trình xây dựng nền kinh tế công nghiệp hoá, hiện đại hoá, Đảng và Nhà Nước luôn chú trọng, quan tâm, đầu tư cho sự phát triển của văn hoá, văn học.

Không chỉ ở thời đại mới, Đảng ta mới coi trọng sự phát triển của VHNT mà ngay cả trong những giai đoạn lịch sử khốc liệt nhất của đất nước, khi điều kiện kinh tế của nước nhà còn rất khó khăn, Đảng và Nhà nước ta vẫn luôn chú trọng phát triển VHNT, coi đó là mặt trận đấu tranh chiến lược. Không hề quá khi nói rằng, VHNT - bằng thể mạnh riêng của mình, đã góp phần không nhỏ tạo nên sức mạnh tinh thần của người Việt Nam trong hai cuộc kháng chiến thần thánh dưới sự lãnh đạo của Đảng.

Với SV ngành Báo chí, bên cạnh các học phần chuyên ngành để hình thành, rèn luyện phong cách, nghiệp vụ, bản lĩnh nhà báo như Pháp luật, Lao động

nhà báo, Đạo đức nhà báo... thì việc học các học phần văn học trong đó có “*Văn học trung đại Việt Nam*” góp phần hiệu quả trong việc bồi dưỡng các giá trị truyền thống nhân văn tốt đẹp.

2.2. Học phần “*Văn học trung đại Việt Nam*” góp phần xây dựng các phẩm chất nghề nghiệp đặc thù cho SV ngành Báo chí

Văn học trung đại giúp các nhà báo tương lai hiểu rõ sức mạnh và sứ mệnh cao cả của người cầm bút. Điều này khẳng định qua nhiều tác phẩm văn chương: đó là Nguyễn Trãi với “*Quân trung từ mệnh tập*” - bằng những lời lẽ thấu suốt tâm can, ông đã hiện thực hoá chiến lược “tâm công”, làm nên nhiều chiến thắng đội quân Lam Sơn mà không tốn một hòn tên mũi đạn. Đó là Nguyễn Đình Chiểu, nhà thơ mù từng nêu cao sứ mệnh cao cả của người cầm bút với tư cách là người chiến sĩ chống lại kẻ gian: “*Chớ bao nhiêu đạo thuyền không khẳm/ Đâm mấy thằng gian bút chẳng tà*”. (Thần đạo). Vì vậy, mỗi người cầm bút, cần nhận thức, hiểu về sứ mệnh của mình. Viết - không chỉ công khai điều mà mình muốn, mà còn phải công khai điều mà xã hội cần.

Học phần *Văn học trung đại Việt Nam* còn rèn luyện đức tính thẳng thắn, dám nhìn thẳng vào sự thật, dám viết điều có thật, dám đứng ra bảo vệ công lí, lẽ phải – đây là phẩm chất đạo đức quan trọng hàng đầu với các nhà báo. Gần đây, báo chí Việt Nam ghi nhận một số biểu hiện suy thoái đạo đức nghề báo như biểu hiện “xa rời chuẩn mực trung thực, khách quan của báo chí” đã làm tổn hại đến tổ chức, doanh nghiệp mà còn ảnh hưởng đến uy tín của đất nước và quyền lợi chính đáng của nhân dân... Những biểu hiện tiêu cực đó có nhiều lí do khách quan. Nhưng không thể không nói tới nguyên nhân chủ quan là sự thiếu bản lĩnh chính trị, văn hoá, thiếu tu dưỡng và rèn luyện đạo đức của một bộ phận người cầm bút.

Qua văn học, người học nhận thức được rằng: niềm tin, tư tưởng, lòng dũng cảm, sự tự tôn bản thân và nghề nghiệp, trách nhiệm luôn là các giá trị bền vững, được xã hội ghi nhận và tôn vinh. Hành động bán rẻ đạo đức, lương tâm, mưu cầu những vật chất tạm thời trước là hành động vi phạm đạo đức, bị xã hội lên án. Vì vậy, một nhà báo nhất định phải giữ “mắt sáng” - vì mắt có sáng thì mới có cái nhìn thấu tỏ, toàn diện, khi đó mới có được các tác phẩm có giá trị.

Một nhà báo còn cần một tấm “lòng trong” - nghĩa là không vương bận những vật chất tầm thường, không chạy theo những lợi ích cá nhân. Tấm gương đặt lợi ích quốc gia trên tinh thần được Nguyễn Bình

Khiêm nêu gương sáng cách đây năm trăm năm. Khi dâng sớ chém 18 tên lộng thần không thành, ông đã kiên quyết cời áo quan, về quê trí sĩ. Trong danh sách mà ông dâng xin vua trị tội có con rể của ông là Phạm Dao - trấn thủ Sơn Nam lúc bấy giờ. Hay gương Nguyễn Đình Chiểu, thà tự xông cho mắt mình mù chứ nhất quyết không theo giặc... Sự kiên trung bất khuất đó cần được kế thừa và được các nhà báo phát huy sáng tạo trong thời đại mới. Đó cũng là tinh thần cách mạng, bản lĩnh, là quyết tâm giữ vững chính kiến trong mọi hoàn cảnh.

Không chỉ là nền tảng của nền văn học viết dân tộc, nền văn học trung đại Việt Nam còn lưu giữ các giá trị văn học, văn hoá, tâm hồn và truyền thống tốt đẹp của người Việt Nam qua hàng nghìn năm. Ngày nay, các giá trị đó vẫn được phát huy trong quá trình học tập và nghiên cứu, cần thiết đối với SV ngành báo trong quá trình xây dựng và bồi dưỡng đạo đức, bản lĩnh nghề nghiệp.

2.3. Các định hướng giảng dạy VH trung đại góp phần xây dựng và bồi dưỡng đạo đức nghề nghiệp cho SV ngành Báo chí

Thứ nhất: Thu hẹp khoảng cách về văn hoá, ngôn ngữ để người học có niềm ham thích với văn học trung đại Việt Nam

Đặc trưng của văn hoá và ngôn ngữ văn học trung đại Việt Nam là chịu sự chi phối của văn hoá, ngôn ngữ Trung Hoa một cách sâu sắc cùng một hệ thống biểu tượng cổ - đây cũng là yếu tố quan trọng xây dựng thế giới quan “... Để xây dựng niềm tin, giá trị, thế giới quan... không thể không quan tâm đến sự sinh thành các biểu tượng, huyền thoại của dân tộc, của cộng đồng.” [4]. Người dạy cần tái hiện lại được vai trò chế độ cũng như các ảnh hưởng của nó tới nếp sống của người dân Việt Nam hàng trăm năm trước. Nhờ sự thống nhất trên dưới một lòng mà quân đội xưa nêu cao tinh thần “Sát Thát”; đó là tinh thần của “*Bình Ngô đại cáo*”: “*Tướng sĩ một lòng phụ tử/ Hoà nước sông chén rượu ngọt ngào*”; là hào khí Đông A vang dội suốt hàng trăm năm nhà Trần. Hiểu biết về văn hoá giúp người học có thể lí giải được các vấn đề văn học. Những biểu tượng có tính chất phổ biến như biểu tượng về mùa thường thể hiện tâm trạng của con người, biểu tượng thiên thai với mong muốn có được cuộc sống tốt đẹp... cần được người học tiếp nhận như một chiếc chìa khoá để hiểu văn thơ trung đại cũng như lí giải được các vấn đề văn học sử xung quanh đó.

Với đặc trưng là ngôn từ tính hàm súc, có khả năng biểu đạt cao nên học văn học trung đại là cơ

hội để nâng cao năng lực cảm thụ từ ngữ, tăng cường nội lực viết, rèn luyện khả năng biểu đạt hướng tới tiêu chí “đúng – trúng – hay”. Điều này khắc phục hiện tượng sử dụng từ sai trên báo mạng hoặc một số phương tiện truyền thông gần đây, giúp người học có ý thức xây dựng quan điểm, kỹ năng cũng như phong cách nghề nghiệp.

Thứ hai: Kết hợp nhuần nhuyễn giữa dạy tác phẩm văn học và việc truyền tải các giá trị đạo đức

“Văn dĩ tải đạo” – VHNT là phương tiện để chuyên chở đạo đức - là nguyên lí căn bản của nền văn học trung đại. Nhưng nếu người dạy chỉ chú trọng vào các nội dung trên sẽ dễ dẫn tới việc dạy học trở thành hoạt động truyền tải các bài đạo đức khô khan nặng tính triết lí và giáo huấn. Những giá trị, chuẩn mực đạo đức cần được người học tự cảm nhận, tự giác tiếp nhận để trở thành những phẩm chất của bản thân. Hoạt động này sẽ diễn ra một cách tự nhiên, dần dần nhưng có hiệu quả vững chắc, lâu dài.

Những giá trị tốt đẹp của văn học nhằm thay đổi con người không phải có tác động tức thì, nhưng qua quá trình khai phá các tác phẩm văn học với tinh thần học hỏi, yêu và tự hào về dân tộc, người học sẽ dần được bồi đắp tâm hồn, hướng tới những giá trị nhân sinh tốt đẹp.

Thứ ba: Kết hợp giữa lí thuyết với thực hành; tăng cường liên hệ, kết nối các giá trị lịch sử và thực tại. Kết hợp giữa lí thuyết và thực hành là một nguyên tắc dạy học cơ bản, nhất là muốn đề cao vai trò của người học. Nhưng đối với văn bản văn học trung đại, hoạt động này đòi hỏi nhiều năng lực chuyên biệt hơn. Người học không chỉ có khả năng cảm thụ được sức mạnh của ngôn từ mà còn phải huy động cả sức mạnh của tư duy và các giác quan để xây dựng thế giới nghệ thuật với màu sắc, mùi vị, điểm nhìn, cảm giác... Con đường đó cần có cả sự tỉ mỉ, chăm chỉ; kiên trì, cầu tiến để tìm “mật mã”, mở cánh cửa bước chân vào văn bản. Đây cũng là quá trình rèn luyện, thử thách với các cây bút trẻ cả ý chí và kỹ năng nhưng cũng là con đường hiệu quả để tích lũy kinh nghiệm, phương pháp học tập và làm việc cho bản thân.

Thứ tư: Tổ chức các hoạt động tham quan, thực tế. Với học phần *Văn học trung đại*, hoạt động tham quan thực tế là hoạt động hỗ trợ hữu ích, tác động mạnh mẽ đến trực quan và cảm xúc của người học. Là mảnh đất giàu có về văn hoá, lịch sử, Quảng Ninh có nhiều địa điểm để hỗ trợ người học tham quan thực tế: mảnh đất Đông Triều là nơi phát tích của nhà Trần; đền Cửa Ông thờ Hưng Nhượng Đại Vương

Trần Quốc Tảng cùng nhiều nhân vật nổi tiếng đời nhà Trần; di tích Bạch Đằng giang huyền thoại - một phần của trận địa Bạch Đằng năm xưa... Quảng Ninh cũng là tỉnh láng giềng với Hải Phòng, Hải Dương, Hưng Yên... - những miền đất phát tích nhiều danh nhân văn hoá và là những ngôi sao sáng trên văn đàn trung đại như Phạm Ngũ Lão, Nguyễn Trãi, Nguyễn Trung Ngạn, Nguyễn Bình Khiêm... Hiện nay, trên quê hương họ, còn nhiều dấu tích được lưu giữ, bảo quản để người đời sau tham quan, học tập. Mỗi chuyến đi tham quan học tập đều là cơ hội để người học bồi dưỡng cảm xúc và các kỹ năng nghề nghiệp cần thiết khác. Người học có thể chụp ảnh, thu nhận tin tức, xử lí thông tin, đề xuất ý kiến trước các vấn đề mà họ phát hiện, là quá trình để tập dượt tìm kiếm nguồn tin, viết bài trong quá trình kết nối các giá trị quá khứ và hiện tại, nâng cao khả năng tác nghiệp và tình yêu nghề.

3. Kết luận

Giáo sư Hoàng Chương từng khẳng định: “Các di sản văn hoá của cha ông không những vẫn rất thời sự mà còn có giá trị thiết thực trong việc cảnh báo cái xấu, đấu tranh chống suy thoái cũng như hướng con người Việt Nam vươn tới những chuẩn mực Chân - Thiện - Mĩ... Vì nếu không kế tục được giá trị nhân văn quá khứ khó có thể thành công trong xây dựng văn hoá con người hôm nay và tương lai” [2]. Ý kiến này cũng đề cập bổ sung thêm quan điểm của chúng tôi về việc giáo dục, hình thành những phẩm chất đạo đức cho thế hệ trẻ qua văn học. Đó là những phẩm chất giàu giá trị truyền thống nhưng phù hợp với thời đại. Với các đặc trưng riêng, nền văn học trung đại là nền tảng góp phần xây dựng một đội ngũ báo chí mang trong mình tình yêu nước tha thiết, ý chí mạnh mẽ, một quan điểm vững vàng, một bản lĩnh chính trị kiên cường để xứng đáng đứng trong hàng ngũ những nhà báo cách mạng trong thời đại mới.

Tài liệu tham khảo

1. C.Mác và Ph.Ăngghen, *Toàn tập* (2015), t.2, tr.754, NXB Chính trị Quốc gia Sự thật.
2. Hoàng Chương (2014), *Mấy ý kiến về VHNT với việc xây dựng con người*, Kì yêu hội thảo khoa học toàn quốc: Vấn đề đạo đức xã hội trong văn học, nghệ thuật hiện nay.
3. Bộ Chính trị (2008), *Nghị quyết số 23, ngày 16/6/2008 của Bộ Chính trị (khoá X) về “Tiếp tục xây dựng và phát triển văn học, nghệ thuật trong thời kì mới”*, Hà Nội.
4. Trần Thiện Khanh (2014), *Văn học với nền tảng tinh thần*. Nguồn: nhandan.vn